

Karrierutak, trendek és stratégiák a reformkori baranyai tisztikar központi hivatalaiban*

PINTÉR TAMÁS

segédlevéltáros, MNL Baranya Vármegyei Levéltára
7621 Pécs, Király u. 11.
e-mail: pinter.tamas2@mnl.gov.hu

Rezümé: Kutatásomban a baranyai hivatalnokok életútjait vizsgálom az 1832–1849 közötti időszakban a vármegyei tisztikar központi hivatalait állítva fókuszba. Feltérképezem a baranyai karrierutakat, hogy bepillantást nyerhessünk a különböző ágensek, vagy akár családok hivatalviselési stratégiáiba, hiszen a tisztségek egyéni vizsgálata után válnak átláthatóvá a hivatalvállalási útvonalak. Ezen adatokból állítok fel egy mintát, mellyel a vármegyei hierarchiában való előrelépés irányait és stratégiáit mutatom be.

Munkámban statisztikai eredmények segítségével releváns következtetéseket fogalmazok meg a reformkori baranyai hivatali elittről, a vármegyei közigazgatást vezető csoportokról. Úgy gondolom, az egyéni karrierutakban történő mélyfúrás és a hivatalviselési stratégiák meghatározásának eredményeképpen merőben átalakul a Baranya vármegyről eddig alkotott képünk, és olyan tendenciák válnak felismerhetővé, amelyek a vármegye helyi viszonyain túli következtetések levonására is alkalmasak lehetnek.

Kulcsszavak: Baranya vármegye, tisztikar, karrierutak, stratégiák

Career paths, trends and strategies within the central magistrates of Baranya's officer corps during the Reform era

Summary: The main topic of my research was the career paths of selected county officials in Baranya County, during the period of 1832-1849. Focusing on the central administration of the body of county officials and exploring the career paths in Baranya county, this paper gives insight into the office-holding strategies of families and other entities, claiming that the career paths can be understood by revealing the history of individual office positions. The data patterns define the typical career-building strategies and directions at the hierarchy of the county administration.

Based on statistics, significant conclusions can be drawn about the administrative elites of Baranya County during the period of the Hungarian Reform Era. By defining the office-holding strategies and providing in-depth information on the individual career paths, this new research induces fundamental changes in our knowledge on the history of Baranya County, making recognizable certain tendencies that can lead to further conclusions, valid beyond local conditions as well.

Keywords: Baranya county, county officers, career paths, strategies

* A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Bevezető

A vármegyei tisztikarnak, mint a rendi korszak kulcsfontosságú közigazgatási egységének, a vármegyét irányító testületnek, illetve az itt működő hivatalnokok karrierútjainak vizsgálata komoly hagyományokkal rendelkezik, melyek jelen kutatáshoz is inspirációt jelentettek.¹ Munkám egyik kimondott célja, hogy ezen vizsgálatok sorába Baranyát is beillessze, és megteremtse a komparatiztika lehetőségét a már korábban vizsgált vármegyék eredményeivel.

A kutatás időbeli keretei (1832. május 8. – 1849. október 24.) a Baranya vármegyei apparátus szempontjából jelentős eseményekhez kötődnek: az 1832. évi tisztújítást majd két évtizednyi restauráció nélküli időszak és egy királyi biztosi vizsgálat előzte meg, mely során a tisztikar személyi állományának majd kétharmada lecserélődött. Bár a vizsgált időszakban nem következett be főispánváltás (Végh István 1807. június 12. – 1834. szeptember 30. között töltött be főispáni jogkört)², a vármegye kulcspozícióit elfoglaló hivatalnokcsaládok struktúrája jelentősen átalakult. Fokozatosan háttérbe szorultak azon családok, melyek az 1790 előtti évtizedekben a vármegyei tisztikar meghatározó tagjait adták (Hersching, Hojtsy, Kajdacsy, Koller), helyettük megszilárdították pozícióikat a már korábban is feltörekvőnek számító familiák (Barthos, Cséby, Répás, Sey, Jeszenszky), és megjelentek olyanok is, melyek a következő évtizedekben határozzák meg a baranyai tisztikar összetételét/működését (Czirer, Kisfaludy, Perczel).

A hivatalviselések, illetve az onnan történő továbblépések útvonalainak vizsgálata esetén az elsőnek betöltött vármegyei hivatalok megoszlása, valamint az esetleges korábban elfoglalt vármegyei pozíciókból történt új hivatalnyerések irányai kerültek elemzésre. Ezek feltérképezéséhez a vármegyei tisztújítások, illetve a teljes vármegyei apparátus hivatalviselése került fókuszba, azonban terjedelmi korlátok miatt jelen tanulmányban kizárólag a központi hivatalnokok előmenetele kerül bővebb kifejtésre. A járási hivatalnokok előmenetelei mindössze a központi hivatalok kapcsán releváns esetekben, illetve a komparatiztika alkalmazása okán kerülnek bemutatásra.

Baranya vármegye tisztikara (1790–1849)

II. József halála után a vármegyei adminisztráció visszatért az 1785 előtti berendezkedéshez, ez alól a szűken vett közigazgatási elit, azaz a tisztikar sem jelentett kivételt. A vármegye élén is a király által kinevezett főispán állt, őt követte „a tekintetes karok és rendek” által választott alispán és helyettese, a Baranyában 1773 óta rendszeresített hivattal bíró másodalispán.³ A tisztikar további központi hivatalnokait jelentették a fő-, az első al- és a másodaljegyzők, a fő- és aladószedő, a fő-, vagy első tiszt-, és az al-, vagy második tiszti ügyész, valamint a fő- és az alszámvevők. Új központi hivatalokat jelentett az 1802. április 4-én rendszeresített levéltárnoki

---

¹ A legnagyobb inspirációt nyújtotta: *DOMINKOVITS* 1991; *SZIJARTÓ* 2010; *SEBŐK* 2012; *SZIJARTÓ* 2021; *SÁFRÁNY* 2022.

² Apja, Végh Péter főispán mellett már 1805. augusztus 23. óta főispáni helytartóként működött. Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára IV. Megyei törvényhatóságok, szabad királyi városok és törvényhatósági jogú városok (1681–1961) 1. Baranya Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai (1695–1869), a. Közgyűlési jegyzőkönyvek (1698–1847) (A továbbiakban: HU-MNL-BaVL-IV. 1. a.) 695/1807.; *NAGY* 2007, 156.

³ *ANGYAL* 1911, 137.

pozíció⁴ és a levéltári segéd tisztsége (1810. április 12.).⁵

A tisztikar további tagjait a járásokban szolgáló hivatalnokok adták. Az 1790-ben visszanyert autonómia visszatért az 1775-ben kialakított rendszerhez.⁶ Ez alapján a vármegye hat járásra (districtus) oszlott (pécsi, mohácsi, siklósi, szentlőrinci, baranyavári és hegyháti), ez a rendszer 1790 és 1849 között változatlan maradt. A járásokban egy fő-, és egy alszolgabíró, valamint a melléjük beosztott 2-2 esküdt teljesített szolgálatot.

A tisztikar struktúrája minden jel szerint kielégítő volt a közigazgatás működtetésére, lévén módosítás nélkül maradt meg egészen 1848. május 5-ig. Ekkor a „tetemesen megszaporodott teendők” ellátására hivatkozva jelentős létszámnövelést éreztek indokoltnak. Ismét – 56 év elteltével – betöltötték az alszámvevői hivatalt,⁷ határoztak egy új aljegyzői hivatal létrehozásáról,⁸ és létszám bővítést rendeltek el a járási hivatalokban: egy alszolgabíróval és egy esküdttel növelték a járási tisztviselők számát.⁹ Június 12-én egy második alügyész,¹⁰ majd szeptember 12-én egy második alszámvevő kinevezéséről döntöttek.¹¹ A vármegyei apparátus létszáma tehát alig egy év alatt az eddig rendszeresített 36 főről 52 főre duzzadt.¹²

A vármegyei tisztikarba való belépés, azaz az említett hivatalok egyikének elnyerése kétféle úton volt elérhető, mégpedig választással, vagy főispáni kinevezéssel. A választott hivatalok betöltése a vármegyei közgyűlés egy különleges fajtájához, a tisztújításhoz (sedes restauratio) kötődött. A tisztújítások időpontját a mindenkori főispán határozta meg. Bár az 1723. évi LVI. törvénycikk értelmében a főispán 3 évente köteles lett volna vármegyéjében tisztújítást tartani („vagy előbb is, ha a szükség [...] változtatást követel”)¹³, a gyakorlatban ezt „rugalmasan” kezelték: a vizsgált korszak alatt 6 alkalommal (1832. május 7–8., 1836. augusztus 1., 1839. május 21., 1842. szeptember 14., 1845. július 7. és 1848. január 18.) tartottak tisztújítást Baranyában.

A tisztújítások voltak azok az események, ahol a rendek „ősi szokás szerint” közfelkiáltással választották hivatalnokaikat. E módszer megváltoztatása érdekében 1819-ben királyi leirat intézkedett arról, hogy közfelkiáltás helyett a vármegyei nemesek egyéni voksolásával kell a tisztújítást tartani. A szavazási mód 1827-ben ismét módosításra került, miszerint csak abban az esetben kellett sort keríteni személyes voksolásra, ha a közfelkiáltás nem lett volna egyértelmű.¹⁴ Lévén Baranya vármegyében az említett két rendelet ideje között nem tartottak restaurációt, ahol az új szabályozást alkalmazták volna, a szavazási rend változásának hatása jelen tanulmányomban nem kerül bővebb kifejtésre.¹⁵

---

⁴ HU-MNL-BaVL-IV. 1. a. 507/1802.

⁵ HU-MNL-BaVL-IV. 1. a. 787/1810.

⁶ *ANGYAL* 1911, 138.

⁷ HU-MNL-BaVL-IV. 101. a. 228/1848. és 229/1848.

⁸ HU-MNL-BaVL-IV. 101. a. 240/1848.

⁹ HU-MNL-BaVL-IV. 101. a. 229/1848.

¹⁰ HU-MNL-BaVL-IV. 101. a. 1320/1848.

¹¹ HU-MNL-BaVL-IV. 101. a. 1865/1848.

¹² Az új hivatalok létrehozásához a Helytartótanács, majd az 1848-as áprilisi törvények után már a Belügyminisztérium engedélyére volt szükség, mely végül május 21-én elfogadta a vármegye kérését. Az engedélyeztetést június 12-én hirdették ki, így jogi értelemben ettől kezdve számítható a tisztikar bővítése: HU-MNL-BaVL-IV. 101. a. 1320/1848.

¹³ 1723. évi LVI. törvénycikk a főispánoknak megyékben lakásáról s a megyék tisztújításáról, az alispánok s más tisztviselők állásáról. Elérhetősége: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (Letöltés: 2023. 12. 16.)

¹⁴ A megyei választások menetének leírásához: *DEGRÉ* 1973; Soos 2009; *DOMBOVÁRI* 2010; *DOMBOVÁRI* 2011.

¹⁵ Baranya vármegye tisztújításai során mindössze az 1845-ben és az 1848-ban tartott tisztújítás alkalmával érezték szükségét a személyes voksolásnak és a szavazatszámok pontos összegyűjtésének.

A hivatalok közül választások útján töltötték be az első, valamint a másodalispán, a fő- és aladószedők, a fő- és alszámvevők, a tiszti fő- és alügyész, a levéltárnok és segédje, a fő-, az alszolgabírák, valamint az esküdtek hivatalait. A fennmaradó tisztségeket (a jegyzőket) főispáni kinevezéssel töltötték fel. E kinevezésmódban fontos változást hozott az 1848. évi XVII. törvénycikk, melynek értelmében a főispán csak a vármegyei bizottmánnal egyetértve nevezhetett ki hivatalnokot,¹⁶ ezzel szűkítve a főispáni jogkört. E gyakorlat, bár csak rövid ideig működött, nyomott hagyott a vármegyén.¹⁷

A tisztség elnyerését a hivatali eskü letétele követte. Ettől a pillanattól kezdve az adott ágenst megillette a hivatalviselés joga és kötelezettsége.

A pozíciót többféleképpen is el lehetett veszíteni. A tisztviselőnek természetesen jogában állt önként lemondani. Ehhez kapcsolódott a tisztújítások rítusa is, hiszen minden új restauráció kezdő mozzanata volt, hogy az aktuális tisztikar összes tagja ünnepélyesen, (ugyancsak ősi szokás szerint,) önként lemondott tisztségéről, szemléltetve ezzel a köz szolgálata iránti elköteleződését.

Bár megválasztása esetén a nemes kötelezve volt a tisztség elfogadására,¹⁸ semmi sem gátolta abban, hogy a neki tetszőleges időpontban beadja lemondását: erre példa Birisics Jakab esete, akit az 1803. évi tisztújításon esküdtté választottak, de már másnap beadta lemondását, ezzel elhagyva a hivalt.¹⁹

A hivatalvesztés további módjai között meg kell említenünk, hogy különleges esetekben a hivatalnok felfüggeszhető, visszahívható volt. Mindezek mellett talán nyilvánvaló, de a biológiai tényezőket is figyelembe kell vennünk, hiszen egy személy hivatalviselési ideje alatt akár el is halálozhatott. A hivatalnokok felfüggesztése, lemondása vagy esetleges halálozása által megüresedett tisztséget főispáni kinevezéssel („*surrogatio*”-val) töltötték fel,²⁰ függetlenül attól, hogy az eredeti hivatalviselőt választás vagy kinevezés útján iktatták be.

Baranya központi hivatalnokai 1832 és 1849 között

A központi és járási hivatalok megkülönböztetése, főképp azok elemzése esetén több szempontból is indokolt.

Elsőként, a vármegye központi hivatalai között helyezkedett el a vármegye három legfontosabb hivatala (első- és másodalispán, főjegyző), melyek nem csak a legna-

---

¹⁶ 1848. évi XVII. törvénycikk a megyei tisztválasztásokról. Elérhetősége: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (Letöltés: 2023. 12. 16.)

¹⁷ A kiegészítés utáni első baranyai tisztújításon (1867. május 13.) Liptay főispán jóindulata szándékául felajánlotta, hogy csak akkor él a kinevezés jogával, (mely „a hagyomány alapján” megilleti,) ha ezt a vármegye most ismételtlen ráruházza. A vármegye megköszönte a gesztust, és engedélyezte a kinevezések egyéni meghozatalát, ugyanakkor emlékeztették rá a főispánt, hogy a törvény értelmében ehhez többé nincs joga, a bizottmány kizárólag erre a választásra hajlandó lemondani e jogáról. HU-MNL-BaVL-IV. 255. Baranya Vármegye Bizottmányának iratai (1867–1871), a. Közgyűlési jegyzőkönyvek (1867–1871) 61/1867.

¹⁸ 1559. évi LIV. törvénycikk a közhivatalnokokat és tisztségeket elvállalni vonakodókat a decretumban előírt büntetéssel sújtásá. Elérhetősége: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (Letöltés: 2023. 12. 16.)

¹⁹ HU-MNL-BaVL-IV. 1. a. 946/1803. és 953–956/1803.

²⁰ 1818-ben vita támadt a jogkörrel kapcsolatban, ám a közgyűlés egyértelműen kimondta, hogy kizárólag a főispán rendelkezik a szurrogáció-kinevezés jogával: HU-MNL-BaVL-IV. 1. a. 2916/1818.

gyobb hatalommal és presztízzsel, de fizetéssel is jártak.²¹ Ebből következik, hogy a legnagyobb ambícióval rendelkező ágensek idővel elkerülhetetlenül a központi hivatalok felé fordították figyelmüket.

Másodszor, a központi hivatalok között helyezkedtek el azon alacsonyabb presztízsű és fizetésű hivatalok, melyek elnyeréséhez nem volt szükséges választást nyerni: az aljegyzőket ugyanis a főispán nevezte ki. Egy kevésbé tapasztalt, csekély kapcsolati tőkével rendelkező személy is elnyerhette a hivatalt, nem szorult rá a vármegyei nemesség többségének támogatására – ezáltal e posztok ideális hivatalok voltak a karrierkezdő fiatal nemeseknek.

Harmadszor, nem hagyhatók figyelmen kívül a „gyakorlati tényezők” sem: a központi tisztviselők a vármegye központjában, azaz Pécs városában működtek, ezáltal élvezhették a korabeli urbanizáció minden előnyét: szolgálati lakásuk – már ha éppen nem rendelkeztek saját ingatlannal a városban – sokkal jobb állapotban volt, feladataik elvégzéséhez több eszközzel és jobb adminisztrációval rendelkeztek, mint a járási tisztviselők.

Ugyancsak nem elhanyagolandók a mindennapi működés során felkínálkozó lehetőségek sem, hiszen egyértelmű, hogy a Pécssett élő és szolgáló hivatalnokok sokkal kedvezőbb helyzetben voltak kapcsolati hálózataik kiépítéséhez. A vármegye központjában való tartózkodás megadta a lehetőséget a kiemelkedésre is: egyszerűen sokkal nagyobb eséllyel kerültek az alispánok, vagy jegyzők figyelmébe azok a fiatalok, akik Pécssett működtek, kedvezőbb helyzetben voltak ahhoz, hogy tehetségüket megmutathassák. Erre tökéletes példát adnak a vármegyei kancellárián 1811-ben történt események: a főjegyző beszámolója szerint egy nap egyszerűen „megjelent egy Szilágyi nevű ifjú”, aki bármiféle utasítás nélkül, ingyen kezdett el dolgozni a kancellárián. További „problémát” okozott, hogy a fiú nem csak rendkívül gyorsan, de helyesen is írt, mire a főjegyző kapott a lehetőségen, s azonnal kérelmezte a főispántól, hogy az ifjút írnokká kinevezni méltóztassa. Lévéen azonban, hogy ekkor nem volt üres írnoki pozíció, kegyeskedjen a főispán egy írnokot levéltári segédde előléptetni, így felszabadulhat egy írnoki állás az eddig ingyen dolgozó ifjú részére.²² Az eset, bár csupán egy egyszerű írnoki állásról szól, tökéletesen szemlélteti a központ adta lehetőségeket, hiszen egy ilyen típusú „egyéni akció” megvalósíthatatlan lett volna a járási központokon.

A központi tisztségviselők karrierútjai

A vizsgálat ideje (1832. május 8. – 1849. október 24.) alatt összesen 120 személy²³ töltött be hivatalt Baranya vármegye tisztikarában, közülük 84 fő viselt valamely központi hivatalt.

Az 1. táblázat értékeiből érzékelhető, hogy mely hivatalok szolgáltak leginkább „belepő állomásként”, azaz melyik posztokat nyerték el elsőként a tapasztalat nélküli, karrierkezdő ágensek. A legtöbb esetben a másodaljegyző hivatala szolgált az adott hivatalnok első pozíciójaként (8 fő), a fentebb említetteket, valamint a hivatal presztízsét figyelembevéve ez nem is nevezhető meglepőnek. A másodaljegyzőket követte a tisztü alügyész és a levéltári segéd hivatala 7-7 karrierkezdő ágenssel.

²¹ A hivatalok rangsorolásához lásd a 22.089/1787. számú Helytartótanácsi leiratot. Közli: FÖGLEIN 1927, 234. 62. jegyz.; Az 1825-re és 1848-ra összeállított bérezési rangsorokhoz: PALUGYAY 1847, 27.; PALUGYAY 1848, 149.

²² HU-MNL-BaVL-IV. 1. a. 926/1811.

²³ Az említett 120 hivatalnokból 28 fő már az 1832. május 7-8-i tisztújítást megelőzőleg is a tisztikar része volt.

A másodaljegyzők és a tiszti alügyészek esetében a „klasszikusnak” nevezhető előrelépés útvonalai láthatóak: a 8 karrierkezdő másodaljegyző fele, tehát 4 fő tudott elnyerni aljegyzői hivatalt, további 2 személy egyéb központi hivatalba lépett elő. A tiszti alügyész hivatalból ugyancsak 4 fő lépett elő főügyésszé, mely egyértelműen a professzionalizáció előtérbe kerülésével magyarázható.

A harmadik poszt, melyben a legtöbb, hivatali előzmény nélküli személy elindította baranyai karrierjét maga „a vármegye feje”, a főispáni hivatal volt. Ez az állítás korántsem rendkívüli: főispánok gyermekei (Végh István), vagy olyan nagytekintélyű családok sarjai (gróf Batthyány Kázmér) léptek e pozícióba tisztikari előzmény nélkül, akik számára bármilyen más vármegyei hivatal rangon aluli lett volna. Közülük kivételt jelentett Somssich Pongrácz, aki Somogy vármegyében alapozta meg karrierjét, mielőtt (a baranyai tisztikar szemszögéből nézve „karrierkezdőként”) Baranya főispánjává nevezték volna ki.²⁴

Az első alispán hivatalánál a „feltételezhető” előmenetek következtek be: összesen 8 fő viselte a hivatalt, ebből 5 személyt másodalispáni hivatalból választottak első alispánná. Ami meglepőbb lehet, hogy 1 másodaljegyző, és 1 karrierkezdő is van az ágensek között.

---

²⁴ Somssich Pongrácz karrierje nem Baranyában kezdődött, 1811-től Somogyban szolgabíró, 1825-től már alispánként tevékenykedett. Az uralkodó 1830-ban alnádorrá, majd 1833-ban személynökké nevezte ki – e hivatalok után nyerte el a baranyai főispáni hivatalt 1835-ben. NAGY 2007, 148–149.

Az 1832-1849 közötti központi hivatalviselők karrierútjai Baranya vármegyében

		központi hivatalok														
		főispánná	első alispánná	másodalispánná	főjegyzővé	aljegyzővé	másodaljegyzővé	főadószedővé	aladószedővé	főszámvevővé	alszámvevővé	tiszti főügyészé	tiszti alügyészé	második alügyészé	levéltárnokká	levéltári segédde
központi hivatalok	főispánból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	első alispánból	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	másodalispánból	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	főjegyzőből	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	aljegyzőből	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
	másodaljegyzőből	-	1	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	főadószedőből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	aladószedőből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
	főszámvevőből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	alszámvevőből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	tiszti főügyészből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	tiszti alügyészből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
	második alügyészből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	levéltárnokból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
levéltári segédből	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	
járásai hivatalok	pécsi főbíróból	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	mohácsi főbíróból	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	siklói főbíróból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	baranyavári főbíróból	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	szentlőrinci főbíróból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	hegyháti főbíróból	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	pécsi albíróból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	mohácsi albíróból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
	siklói albíróból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	baranyavári albíróból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	szentlőrinci albíróból	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	hegyháti albíróból	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
	pécsi esküdtből	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
	mohácsi esküdtből	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	siklói esküdtből	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	baranyavári esküdtből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	szentlőrinci esküdtből	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hegyháti esküdtből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
Karrierkezdő:	3	1	2	-	2	8	2	1	-	2	-	7	1	1	7	

1. táblázat

Az 1832-1849 közötti központi hivatalviselők karrierútjai Baranya vármegyében. Saját összeállítás.

Az 1832–1849 közötti központi hivatalviselők karrierútjai Baranya vármegyében

	járási hivatalok																	
	pécsi főbíróvá	mohácsi főbíró	siklósi főbíróvá	baranyavári főbíróvá	szentlőrinci főbíróvá	hegyháti főbíróvá	pécsi albíróvá	mohácsi albíróvá	siklósi albíróvá	baranyavári albíróvá	szentlőrinci albíróvá	hegyháti albíróvá	pécsi esküdtté	mohácsi esküdtté	siklósi esküdtté	baranyavári esküdtté	szentlőrinci esküdtté	hegyháti esküdtté
központi hivatalok	főispánból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	első alispánból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	másodalispánból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	főjegyzőből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	aljegyzőből	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
	másodaljegyzőből	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	főadószedőből	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	aladószedőből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	főszámvévőből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	alszámvévőből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	tiszti főügyészből	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	tiszti alügyészből	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	második alügyészből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	levéltárnokból	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	levéltári segédből	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	1	-	-	-	-
	járási hivatalok	pécsi főbíróból	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mohácsi főbíróból		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
siklósi főbíróból		-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
baranyavári főbíróból		-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
szentlőrinci főbíróból		-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hegyháti főbíróból		-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pécsi albíróból		1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mohácsi albíróból		-	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
siklósi albíróból		1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
baranyavári albíróból		-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
szentlőrinci albíróból		-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hegyháti albíróból		-	1	-	-	-	2	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
pécsi esküdtből		-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
mohácsi esküdtből		-	-	-	-	-	-	1	3	-	1	-	1	1	-	-	-	1
siklósi esküdtből		-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	-	-	-	-	1	-
baranyavári esküdtből		-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-
szentlőrinci esküdtből	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2	-	-	1	1	-	-	
hegyháti esküdtből	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-	
Karrierkezdő:	3	1	-	-	-	1	4	1	-	3	2	3	7	14	13	9	13	9

2. táblázat

Az 1832–1849 közötti járási hivatalviselők karrierútjai Baranya vármegyében. Saját összeállítás.

Ezen „kiszámíthatónak” nevezhető előmenetek után talán érdekesebbek lehetnek a „klasszikustól” eltérő útvonalak. Ezek megértéséhez azonban a járási hivatalokat is vizsgálunk kell, hogy lehetőség nyíljon a tisztségek teljes spektrumának összehasonlítására.

A különböző tisztségekből történt előmenetek egyéni vizsgálatát immáron a járási hivatalokban folytatva szembevetjük, hogy a másodalispáni hivatal elnyerését mindössze egy esetben előzte meg központi hivatalviselés (egy alkalommal a főjegyzőt választották meg), míg túlnyomó többségben a járási hivatalok legnagyobb tekintélyű posztjaiból, a főszolgabírói hivatalból nyerték el: 3–3 esetben a pécsi és a mohácsi főszolgabírót választották másodalispánná. Az sem véletlen, hogy kizárólag e két járást érzékeljük. A pécsi főszolgabírók sikere talán kevesebb magyarázatra szorul, hiszen ők feladataikat Pécs tágabban értelmezett vonzáskörzetében teljesítették. A mohácsi körzet kiemelkedése, és a 2 karrierkezdő sikerének oka már a személyiségükben, illetve az egyéni kvalitásaikban keresendő.²⁵

A főjegyzők esetén mindössze 1 alkalommal érzékelhetjük, hogy aljegyző lépett elő főjegyzővé, ez tehát ellent mond „az előzetes elvárásoknak”: 2 esetben a baranyavári főszolgabírói, valamint 1 esetben a szentlőrinci alszolgabírói volt a későbbi főjegyző megelőző hivatala. Lévéen a főjegyző már a vármegye egyik legfelsőbb hivatalnokát jelentette, előrelépés csak egy esetben következett be, mégpedig a másodalispáni hivatalba.

Az aljegyzők a „vártnál” eltérőbb pályákat futottak be. A megelőző hivatalok tekintetében már említettük a 4 korábbi másodaljegyzőt, mellettük 1 levéltári segéd, 1 szentlőrinci esküdt, valamint 2 hivatalkezdő is elnyerte a hivatalt. Az aljegyzőségtől való továbblépés egy esetét ugyancsak említettük már. A fennmaradó 5 ágensből 2 főt a siklósi körzet főszolgabírójává választottak meg, másik 2 hivatalnok alszolgabírói hivatalba távozott.

A főadószedői hivatalnál látható, hogy egyetlen aladószedő sem tudott előlépni erre a posztra. Helyettük azon hivatalnokok voltak többségben, akik valamely járási hivatalból, vagy karrierkezdőként érkeztek. Az aladószedők háttérét tekintve a pécsi esküdtek domináltak, előrejutási lehetőségeik rendkívül korlátozottak voltak.

A tiszti főügyészek leginkább a járási hivatalokba távoztak: 2 fő főszolgabírói hivatalt, 1 ágens alszolgabírói posztot tudott elnyerni, egyéb előmeneteli útvonalat nem érzékelünk. A tiszti alügyészeknél láthattuk, hogy legfőképpen karrierkezdő hivatalként használták, mindössze egy esetben (egy baranyavári esküdt esetén) volt példa arra, hogy előrelépést jelentett volna. Előmenetelük során alapvetően a főügyészi poszt dominált, de 2 fő járási hivatalban (fő- és alszolgabíróként) folytatta karrierjét.

Hasonló trend figyelhető meg a levéltári segéd hivatalánál is. Bár a pozíció az alügyészhez hasonló mértékben szolgált karrierkezdő hivatalként, a továbblépések esetén már eltérő tendenciákat láthatunk: 7 főből mindössze 2 levéltári segédnek sikerült levéltárnoki állásba lépni, további 2 fő jegyzőként folytatta pályafutását. Meglepő lehet azonban, hogy 3 ágens is képes volt levéltári segédből alszolgabírói hivatalt elnyerni, ami nem csak fizetésben, de megbecsülésben (és munkaköri feladatokban is) jelentős előrelépésnek tekinthető.

---

²⁵ Korábban mohácsi főszolgabírói hivatalt töltött be Sauska Keresztély, Kardoss Antal, Scitovszky Márton, karrierkezdőként nyerte el a hivatalt: Majláth (III.) György és gróf Schmiddégy Ferenc.

Összegzés

A két táblázat, illetve a két hivataltípus együttes vizsgálatával érzékelhetjük az egész tisztikarra vonatkozó trendeket: a járási hivatalok nagyobb számával, illetve az esküdti hivatal jellemzőivel magyarázható, hogy több karrierkezdet láthatunk ezen hivatalokban (83 fő, ebből 65 esküdt), mint a központi hivatalokban (37 fő). Feltételezhetnénk, hogy a hivatalok száma, illetve az azok közötti eltérés lehet az egyik oka a két hivataltípus közötti átmenet irányának is, ezt azonban némileg árnyalják az adatsorok. Bár a tisztikar majd kétharmadát (68%) a járásiak adták, s mindössze egyharmadát (32%) jelentették a központi hivatalok, az előmenetelek között egyértelműen látszanak a preferenciák: a központi hivatalokban működő tisztviselőknél összesen 25 alkalommal következett be, hogy másik központi hivatalba tudtak előrelépni, míg 16 esetben járási tisztviselővé váltak. Azon hivatalnokok közül, akik járási hivatalból indították karrierjüket (83 fő), mindössze 22 esetben volt példa arra, hogy valamely központi hivatalra sikerült elfoglalniuk. Érzékelhető tehát, hogy a két hivataltípus jelentősen elkülönült: a hivatalváltásokban érintett személyek 21%-át jellemzi, hogy központi tisztségből központi hivatalba lépett előre, 13% központi pozícióból járási hivatalba ment. Járási hivatalnokok 18%-a központi tisztségre, míg 48%-a egyéb járási hivatalra cserélte posztját.

A központi hivatalnokok tehát a más központi hivatalokba való feljebb lépést preferálták, ritkább esetben fordult elő a járási hivatalba való átlépés. Amennyiben mégis erre került sor, az főképp az alszolgabírók hivatalai felé irányult (9 eset). Ennek minden bizonnyal presztízs, és nem anyagi okai voltak, hiszen a legtöbb alsóbb szintű központi hivatal (aladószedő, levéltári segéd) fizetése 1828-ban és 1848-ban is megegyezett az alszolgabírók javadalmazásával – azonban alszolgabíróként sokkal kedvezőbb esélyeik voltak a nagyobb hatalommal és fizetéssel járó főszolgabírói, vagy valamilyen központi pozíció elnyerésére.

Ettől eltérő, differenciáltabb stratégiákat érzékelhetünk a járási hivatalnokok esetén. Itt két, egymástól jelentősen eltérő útvonal, illetve metódus különíthető el. A járási esküdtek egy csoportja egyértelműen próbálkozott, és több esetben sikeresen pályázott központi hivatalokra: belőlük legtöbbször aladószedők és aljegyzők váltak. Az esküdtek másik csoportja a járási hivatalokban próbált feljebb lépni, ők jelentették az alszolgabírói hivatal utánpótlását. Az alszolgabírók esetén kevés példát találunk arra, hogy valamely központi hivatalban folytatták volna pályájukat, helyette a főszolgabírói tisztség megszerzése jelentette az elsődleges célkitűzést, s immáron főszolgabíróként nyertek el valamilyen központi hivatalt.

Összegzésképpen elmondható, hogy bár jelen kutatásban (és már a kortársak által is) egyértelműen elkülönítésre kerültek a tisztikar központi és járási hivatalai, azonban történeti elemzések során célszerű ezeket egy organikus egységként kezelni. A karrierutakból láthatóvá vált, hogy az előrelépések nem feltétlenül olyan statikus pályákat követtek, mint arra a hivatalnoki rendszer beosztásából elsőre következtethetünk volna. Megjegyzendő azonban, hogy mind Baranya vármegye, mind az ország többi vármegyéje kapcsán még rengeteg feladat áll előttünk ahhoz, hogy az egész országra érvényes, és összehasonlításra is alkalmas konklúziókat fogalmazzunk meg az 1848 előtti vármegyei tisztikarokról.

Irodalom

- ANGYAL A.* 1911: Baranya vármegye 1769. április 26-tól 1777. november 7-ig. Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület Értesítője 4 (1911) 136–148.
- DEGRÉ A.* 1973: Szavazási rend a megyegyűléseken 1848 előtt. In: Sándor P. (szerk.): Fejér megyei történeti évkönyv 7. Székesfehérvár, 1973, 121–140.
- DOMBOVÁRI Á.* 2010: Kísérletek a választási kicsapongások megfékezésére Magyarországon, 1836–1840. Levéltári Közlemények 81 (2010) 75–140.
- DOMBOVÁRI Á.* 2011: Megyei választások és szabályozásuk 1830–1844. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, 2011.
- DOMINKOVITS P.* 1991: Hivatalviselő nemesek, hivatali pályák Győr vármegye tisztikarában, 1816–1848. Levéltári Szemle 41/1 (1991) 3–18.
- FÖGLEIN A.* 1927: Baranya vármegye levéltára. Levéltári Közlemények 5/1 (1927) 215–244.
- NAGY I. G.* 2007: Baranya vármegye főispánjai (1688–1950). In: Nagy I. G. (szerk.): A Pécsi Székeskáptalan pecsét-használata (1700–1845). Baranyai történelmi közlemények 2. A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, 2006–2007. Pécs, 2007, 81–160.
- PALUGYAY I.* 1847: Megye-rendszer hajdan és most 3. Megye kiadási rendszer s megye statistika. Pest, 1847.
- PALUGYAY I.* 1848: Megye-rendszer hajdan és most 4. Megye statistika. Pest, 1848.
- SÁFRANY T.* 2022: Tisztújítások és tisztviselői karrierutak a reformkori Csongrád vármegyében. Századok 156/3 (2022) 531–562.
- SEBŐK R.* 2012: Hivatalviselési stratégiák Békés vármegyében 1715 és 1848 között. In: Bartha E. – Varga Zs. (szerk.): Határokon túl: Tanulmánykötet Mark Pittaway (1971–2010) emlékére. Budapest, 2012, 312–320.
- SOÓS I.* 2009: Választások Magyarországon. Kísérletek a vármegyei tisztújítások „megreformálására” (1810–1821). Levéltári Közlemények 80 (2009) 65–156.
- SZIJÁRTÓ M. I.* 2010: Hivatalviselő elit a 18. századi Somogy vármegyében. In: Hermann I. – Karlinszky B. (szerk.): Megyetörténet, Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére. Veszprém, 2010, 445–466.
- SZIJÁRTÓ M. I.* 2021: A diéta II. A 18. századi politikai elit társadalom- és kultúrtörténeti megközelítésben. Budapest, 2021.